

sko metelko, štajarsko deteljo, žateški hmelj, rigajski lan itd., — on mora vediti, da mesnate in močne ogerske goveda, neizrečeno molzne holandske krave, pitavni dūrhamski voli, terpežnost arabskega konja itd. niso izdelk berlavega človeka, ampak plod posebnega podnebja in zemlje. On mora vediti, da se rod zboljšuje po drugem boljem rodu, kakor se popačuje po svojem lastnem mnogokrat.

Vse to mora vediti, kdor hoče zapopasti važni namen pariške živinske razstave, kakoršne še nikdar na svetu ni bilo in ki si jo je izmislil cesar Napoleon III. Naj ima on še druge namene zraven tega, — gotovo je to, da je živinorejcom napravil s to razstavo nekaj za majhen dnar, česar bi si brez nje za drag dnar omisliti ne bili mogli. Kdor namreč želi naj lepše in naj bolje plemena goveje živine, ovác, koz, prešičev in perutnine viditi in se seznaniti z njih slovečimi lastnostmi, naj gré prihodnji mesec le v Pariz in vse bo vidil na enem kupu, kar le dobre in žlahne živine Evropa ima. Ni mu treba potovati po Angležkem, po Francozskem, Belgii, Nemškem, Španjskem, Švajci, Tiroljskem, Ogerskem itd. — vse, in naj lepšo in izbrano blago bo vidil tū, in si pridobil znanost v mnogoverstnih plemenih, kar mu gotovo brez prida ne bo. Kdor pa je v stanu še kaj kupiti, se vé da ta bo imel večji dobiček.

Pariška razstava bo tedaj veliko gledišče mnogoverstne imenitne živine, kakoršnega še ni bilo nikjer, dokler svet stoji.

Kak premožen gospodar bi utegnil reči: „saj bi še šel gledat, in pri ti priliki bi tudi poglavno francozsko mesto vidil, pa kaj, ker so stroški preveliki?“ Na to mu odgovorimo: Kar je svet z železnicami prepreden, se hitro potuje in dober kup. Iz Dunaja v Pariz se potrebuje za vse skupaj kakih 60 do 70 fl., za 14 dni v Parizu k večem 100 fl.; potem takem se za vso pot tje in nazaj shaja z 250 do 300 fl.

To je malo dnarja za velik dobiček, ki si ga bo gospodar pridobil v živinoznanstvu. Še enkrat pa ponavljamo, da tega ne govorimo za ubogega kajžarja, ampak za premožnega gospodarja.

Po „Woch. štaj. gosp. dr.“

Ozir po domači.

Znamenitosti Notranjskega in popis Pivke.

Ako, dragi moj bravec, po naši ljubi domovini potuješ, vidiš mnogo prijaznih, lepih krajín. Na Gorenškem vidiš prav zale kraje, dosti rodovitnega polja in sém ter tje pa precej na gosto tihomirne gajice, zale homce, zad pa sive velikane; prečuditi se ne moreš krasnoti rajski bleške okolice. Tudi Dolensko ima kaj lepe kraje. Njegove gorice nam dajo dobrega in zdravega vinca in po dolinah raste obilo žita; kaj prijazno se ob tiho-tekočih potokih mirne vasi vijejo in dosti homcev nosi razvaline in šut nekdanjih mogočnih gradov. Pa nič manj tudi na Notranjskem se ti razprostirajo prijetne doline, mični grički in mogočne gore. Kdo je še grajal lepoto loške doline, — kdo oponašal Planincem, da v puštinji živé, — kdo dražil Vipavca z divjoto njegovega kraja? Tū ti visoko v nebo kupí velikan notranjskih gorá — Snežnik, s svojo belo glavo; tū se dviguje znani Nanos v mili zrak. Na južni strani med po 10 sežnjev visokima bregovima Reka bobni in se v čudnodivjem kotu pod Škocjanom v zemljo zgubiva. Tū ti bistra Pivka, ako preveč suša ne pritigne, čiste valove memo Postojne v znamenito tamotno jamo valí, in potem, ko se je celo uro pod zemljo motala, prihrumi pri Planini izpod visoke skale, ter po obširnih travnikih se vijajoča napaja zelene pašnike in se v žrelo silne jame pogrezne. Dalje ti od ene strani na Javornika, od druge na Križnegore podnožje valovi rib migljajočega cerkniškega jezera pluskajo. Od tega na južno izhodni strani leži velik gojzd, ki se ti celó do turške meje vleče. Ako jo od Razdertega (perve vasi od Postojne) proti

Terstu mahaš, ti se sicer nič lepega ne odkriva; ali tū hodiš po Krasu, ravno zavoljo njegove divjote imenitnem kraji, kjer ima silovita borja mnogokrat svoje strašne perute razpete in nemilo gospoduje. Na desni in na levi so gole planjave, goli griči, — pa, ko bi še goli bili! ali gosto so nasejani hribi in doline z belim kamnjem, med katerim rastejo žlahne travice v pičo terdni živinici. Od tega pustega kraja proti jugo-izhodu se razprostira ravno taka Čičarija. Redke so plodne doline, v katerih delavni in krepki Čič pridelá, kar pridelá. To so ob kratkem omenjene znamenitosti Notranjskega.

Pivka.

Spodobilo bi se pač, da bi lepše kraje Notranjskega najpervo popisal, n. pr., ipavsko, loško ali planinsko dolino, Pa dovoljeno naj mi bo, da znamenitosti Pivke, rojstnega kraja svojega, v prvo popišem. Saj vsak vé, da mi more biti ta zmed vsih dragih krajev naj dražji.

Ta kraj, ki se razprostira od Postojne proti Reki, štiri ure hodá daleč, ima ime od Pivke, bistre reke, ktera na zgornji Pivki, blizo grada našega Miroslava Vilharja, na lepi ravnini izvira, pod vasjo „Zagorje“. Voda ni velika, pa je berzotekoča, ni široka, pa je bistra in dereča. Ravno ta voda bi blagostan Pivčanov mnogo povikšala, ako bi zmiraj travnike in njive plodne mokrila; pa žali Bog! le kadar dolgo časa dežuje, pridere iz zemlje, in kmali, ko deževati neha, se posuši. Njena sestra pa, voda, ktera iz spodnožja Nanosa pride, se nikoli tako ne vjezi, da bi svoje dobrotne valove Podnanoscem odrekla, ampak brez preneha pod verbami proti Postojni šumlja. Pri Hraščah, vasi na terzaški cesti, si s Pivko roko podaste, ter združene tri mline gonite in se tudi združeno v podzemeljske hrame, postojnske jame, valite.

Kako je pa to, da Pivka le ob času deževanja izvira pa se kmali posuši? Že slavni Valvazor pravi, da je Notranjsko sploh podobokano, in dosti taci naravnih obokov krije tihe bistre jezera. Tako je brez dvombe tudi pod hribom, blizo kterege Pivka izvira, ki se Čepen imenuje; priča je to, da na južni strani tega hriba globoko v jarku nevsahljiv potok s silnim bučenjem vodo iz razširjene luknje meče, in je gotovo znamenje, da bo Pivka zdaj pa zdaj ven udarila. Še nekaj družega je gotovša priča: ko namreč prvi valovi Pivke iz zemlje puhnejo, prinesó dokaj majhnih ribic sabo; kje nek bi bile te ribice, ako bi pod hribom majhnega ali velicega vodnjaka ne bilo. Saj vendar hočejo imeti obširni prostor, kakor so same vodne žile, dasiravno so obširne. (Dalje sledí.)

Slovensko slovstvo.

Pretres „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Raíć.

(Dalje.)

Sopet na drugih mestih, kder se nikako j ne sme zanemarjati, ga dostikrat pogrešamo: „prijatelj“ IV. 6., „vklub“ 10., „poslednjič“ 103., „kropel“ 188., „zibelka“ 144., „cara“ 15., „pustina“ 4., „kaplica“ 170., namesti „prijatelj“, „ukljub“, „poslednjič“, „kropelj“, „zibeljka“, „carja“, „pustinja“, „kapljica“. Razlogi so poznani. Tu samo napomenem „kropelj“ in „pustinja“; v novoslovenskem smo do seh dob prece dosledno pisali pri samostavnicih ženskih v prvem sklonu na *lB* in v drugem na *i lj*: „kropelj“, „pogibelj“, drugi sklon „kopeli“, „pogibeli“, tako tudi „povodenj“, „povodni“ (pa ne, kakor naši sorodni sosedje „pogibelji“) razvun „misel“, „žival“, kar se ima naši nedoslednosti pripisati; „pustinja“ iz pust in ynja, pa ne *ina*, ker iná bi se glasiló „puščina“, primeri „družina“; vsled tega tudi krivo „luskina“ III. 8., namesti „luščina“.

Ako smo dosledno pisavo šč iz *sk* in *stj* sprejeli, je dolžnost se tega v vseh primerljajih trdno držati, tedaj ne „spušeno“ 4., „nalaš“ 4., „keršanski“ 16., „blišeč“, „pre-

5. Nasadba na bregovih in morskih obalih. Že naravno rastejo ob bregovih rek in potokov posebno rade jelše, pritlični topoli, verbe in drugo germovje; ž njimi uterduje narava bregove proti napadu derečih vodá, ter hrani gospodarju marsikter lep kosček rodovitne zemlje. Kar tedaj narava dela in kaže tako očitno, naj posnema tudi človek; naj pridno sadi, kjer ga še ni, imenovano drevje in germovje na bregovih in obalih, ktere zemljišča njegove mejijo. Veliko zemlje si bo z majhnim trudom ohranil *).

Morske obali ali primorje z drevjem obsaditi je se vé da težavno, vendar pa potrebno delo. Koristi pa še na drugo stran, če se primorje z gojzdom obrobi: tak obrob varuje namreč bližnje polja hudih viharjev. To je sila važno; tedaj naj bi si prizadevali kmetovavci na primorji kolikor morejo, da na morskih obalih take zavetja si napravijo. Skušnja je pa učila, da nektare drevne plemena pred drugimi so ugodne upirati se burje napadom. Tako drevje je: Morska smreka (Meerfichte, pinaster), strab (Weymuthskiefer, pinus strobus), kozja detelja in nektare verbe. Tudi neko hrastovo pleme, tako zvani vedno zeleni hrast, je prav prikladno morskim obalom. Navadni javor je tudi izveršno drevo zoper napade burje. On ne mara za burjo, pa varuje jako drugo slabejše drevje. — Francozka tamariska raste po primorjih prav hitro, nareja močno živico, doraste v 7 letih 10 do 12 čevljev visoka, ter je že od korenine gor debelo oblistnjena. Le zima ji rada škoduje, tedaj je za merzle kraje bolj ugodna nemška tamariska kot bolj terpežen germ.

Kjer bi nobeno drevje na takih krajih rasti ne hotlo, poterdi se cveteča jelša kot najbolja blizo morja. Ona se dá tedaj pred ostalimi nasaditi v bran drugih nasadb proti valovom in viharjem, ker raste clo na peskovitih morskih obalih, če te so le nekoliko mokre.

Čeravno pa je težavno, gojzdno in sadno drevje blizo morja saditi, vendar nemogoče ni. Največ škodujejo mladim drevescem silni pa pogostni viharji; če se tedaj kaka zaštitna stena proti napadom poslednjih napraviti more, poprimejo tudi na morskih bregovih drevesa se tako dobro, kakor notraj po deželi. Tega prepričan je naredil tedaj nek angležk vlastnik okoli na bregu zasajenih drevesic nasip, da bi branil po takem mlade sadike nevaršin, kakoršne jim od morja žugajo, tako dolgo, dokler niso v zemlji popolnoma se ukoreninile bile. Tako je pogojznil veliko bregovja, da raste drevje prav veselo in je prijetno viditi; kar prej se je nemogoče zdelo, se je bilo dogotovilo; poprijelo se je gojzdno in sadno drevje na bregu morja.

6. Nasadba na dobri zemlji. Na dobri zemlji naj redijo gospodarji pred vsem jesene in hraste. Preimenitne lastnosti hrastovega drevja so tako znane, da je nepotrebno, še tukej omenjati jih; govorili smo tudi v lanskim listih obširneje od nasadbe in reje hrastovja. Opominjamo le tole: Hrastovina je sila terpežna, tako da se nepokvarjena nahaja v starih poslopih (posebno v starih cerkvah), čeravno je že mnogo sto let preteklo, kar so jo tam porabili ali vdelali stavitelji. Globoka glinjevka ali ilovnata zemlja, ktera je premerzla in preleniva, da bi žitoreji služila, ne morete bolje se porabiti, kakor če hrastovo drevje ondi nasadimo.

*) Žalostno je viditi po deželi ob tekočih vodah, kako leni so nektari kmetje, pa nepazljivi za očividno lastno škodo. Memo njih njive ali polja, posred travnika ali pašnika teče voda — potok ali rečica; po vsakem dežji, gotovo pa po vsaki povodnji spodpere mu ona breg in odterga kos rodovitnega polja, ter sevriva zmiraj globokeje v zemljišče, žugaje še več polja odnesti. Kaj počenja pa kmet ob tem? Gléda — in kolne! Pa s tem ni ničesa opravljenega; dereča voda ne mara za prazno jezo, ter ti ne bo prizanesla, če jo preklinjaš. Loti se dela, pa ji overaj pot do posestva svojega. To lahko narediš, če na obalih in bregovih pridno drevje sadiš: akacije, rakite in verbe, jelše, topole itd. To drevje nareja mnogo korenin; te se zapletajo med sabo, in deržijo po takem zemljo, da je vodovje ne more podrovati ali odtergati. Pis.

Najbliže hrastu, kar važnost in obračanje na korist zadeva, je jasen (jesen). Če gledamo na velikost in lepoto, je jasen eno naših najkrasnejših drevés. Posebno lepo je perje njegovo, akoravno pozno prihaja in rano zopet odpada. Le blizo njiv ni varno saditi jesena, ker njegove korenine zemlji veliko mokrote in rodovitnega soka odjemljejo. Tudi za mlečarstvo ni, ker listje njegovo, kader odpade, na paše zahaja, pa mleku in maslu neprijeten okus daje. Zatorej je bolje, če jasen sadijo kmetje po gojzdih, ne pa po živicah.

Tudi brest je hvale vredno drevo. Njegova senca ne škoduje ne plotovom, in listje in korenine njegove ne poljem, ne travnikom. Brestovina je dobra za mnogotero koristno orodje, da jo mnogi ljudje hrastovini enako cenijo, posebno ker hitreje kviško prihaja od hrasta.

Poleg cest in stezá naj bi sadili ljudje akacije, divje kostanje, poletne lipe, stalnice. Povsod raste rada, ter poganja obilno na kviš akacija, iz Amerike domá, pa pri nas že davno udomačena. (Lej „umno kmetovanje“ na 313. strani.) Tudi divji kostanj raste skorej povsod.

(Dalje sledi.)

Ozir po domačii.

Znamenitosti Notranjskega in popis Pivke.

(Dalje.)

Potem, ko je Pivka že nekoliko tisuč korakov tekla, se pogrezne v jamo, kateri Ponikva pravijo. Okoli 24 ur jo ta ponikva neprenehoma požira, in ko je hram podzemeljski napolnjen, jo pa zopet toliko časa ven meče, dokler na prej omenjenem kraju izvira. Gotovo je tudi ta jama del une, ker tudi tu se ribice prikazujejo; predlansko leto je celó človeška ribica ven priplavala, ktero je posestnik bližnjega mlina vjel. Pivka, dokler se ne združi s Podnanošico, goni 4 mline in 5 žag. Kadar se pa Pivka posuši, nosijo Pivčani poldrugo uro deleč mlét na Reko. Ako bi Pivka zmiraj tekla, koliko pšenice in drugega žita bi se v domači dolini lahko zmlelo in ne bi se toliko časa potratilo s hojo ali vožnjo v mlin; cel dan zgubi, kdor v mlin na Reko nese. Tudi bukove kerelje vozijo na žage na Reko, kjer se tergovci iz Tersta za dilje dražijo in dokaj denara tam pušajo. Prav lahko bi se pa dale žage napraviti na Pivki, ako ne bi usahnevala, in vsi bukoveci bi se v domači dolini žagali. Torej je res, kar sem bil že omenil, da bi ona blagostan Pivčanov mnogo povikšala. Koliko prijazniša bi tudi dolina bila, ako bi popotnika poleg ceste bistra vodica spremljala! Dalje bi jim nikoli pitne vode ne zmanjkavalo, kar se sedaj mnogokrat zgodi. Skor ob vsaki suši morajo dekleta po celo uro deleč po vodo hoditi, kjer kak neusahljiv potočič izpod skale izvira.

Razun gojzdarije, iz ktere pa zaslužek čedalje bolj peša, Pivčana tudi živinoreja živí. On ne špoga sicer dosti goveje živine, tudi kónj ne, le drobnica mu največ donaša. So kmetje, ki ti imajo po 400 do 500 ovác. Res, da tudi svet je za-nje vès priličen.

Kamor bi volé ali konj težko prikoračil popast jako dobro travo med skalami, tje ovca lahko prileze. Al takim gospodarjem, ki imajo toliko ovác, ne dá soseska brez plače pasti; tedaj jih raje v gojzd ženejo, kjer drobnica vse poletje biva noč in dan. V kraju kakega laza ji napravijo ovčarji kozare, in tam jo verli psi varujejo napadov divje kervoločne zverine. Le kmetje, ki nimajo toliko ovác, smejo po soseskinih goricah pasti. Najamejo tedaj ovčarja, kteremu gre za plačo od vsake glave bokal pšenice in pa 10 krajc.; jést hodi vsak večer k drugemu gospodarju; opoldan mu je dolžan dati hleb kruha. Ko pa pozimi sneg gojzd zapade, se vé, se ne dá več tam pasti. Kaj storé tedaj? Potem, ko so bile ovčice ostrižene, jih leto za letom gonijo v Istro, kateri jih dosti imajo, in tam se sopet s sosesko pogovorijo, da smejo tudi pozimi pasti. Dobrovoljno vzamejo tudi sosedove ovčice med svoje, tode zaznamovane morajo biti, in po primerjenem pogoji se skup ženó v Istro. Drugi pa, ki jih manj imajo, jih domá z vejnikom in senom redijo.

Tadaj marsikak cent volne in ne slabe se izpelje iz pivške doline in marsikak hleb sira se poproda. Sicer tu imajo dobri kmetje po 6, 8 do 12 goved in po paru terdnih konjčev. Zagotavljam, da jih je več, ki po cel mesec ne povohajo ovsa ali turšice. Le kadar kake dilje v Terst peljejo ali trame, se jim v priboljšek kak bokal onega zobanja verže. Pri vsem tem so pa konjiči močni, zdravi, krepki, akoravno majhini. Naj mi bo v zagotovilo tega dopuščeno povedati, kaj so pivški konji. Lansko leto sem se z bratrancem iz Tersta peljal; voz ni bil prazen, pa tudi ne težak. Došli smo (bil je namreč še drug Zagorec z nami) voznika, kteremu so se konji sred nekega klanca uperli. Nikakor ni mogel iz mesta, toraj poprosi, naj bi mu eden Zagorcev pripregel. Skor ni bilo biča treba; lahko je voz na verh prišel. Voznik pa je imel 4 velike, debele konje; trudni niso mogli biti, ker je bilo le malo iz mesta in so se pred dobro spočili. Bi bil kdo mislil: kaj bote te kljuseti pomagale? — al le tak, ki bi ne bil vedil, da so kraškega plemena! Voznik nam ga je plačal bokalič. (Dalje sl.)

Slovensko slovstvo.

Pretres „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Raić.

(Dalje.)

Namesto *er* se včasih devlje *ar* in *ru*, kar je iz napačnega govora posneto: „kardelo“ IV. 4., „parst“ 88., „rudeč“ 15., „rujave“ 42., „druhal“ — bolje: „kerdelo“, „perst“, „erdeč“, „erjave“, „derhal“ (če nam „krdelo“, „prst“ mrzi). Vsej štajerski Slovenec tako golči in staroslovensčina vелеva.

Po mehkiem tihniku *c* se dostikrat piše *o* namest *e*: „mescov“ IV. 2., „tujcov“ 29., „poslancov“ 93., namesto: „mescev“. „tujcev“, „poslancev“. Naroda nikoli ne slišiš govoriti „solnco“, „srdeco“, temoč vselej „solnce“, „srdece“, kar dovoljni dokaz daja, in berili večkrat javljate *e*: „strelcev“ IV. 11., „bravcev“ 21.

V se pred *o* na početku večkrat postavlja: „vogel“ IV. 4., „vogelje“ III. 6., namesto „ogel“, „ogljec“; indi pa se tudi odmetavlja: „ožji“ IV. 123. Mislim, da bi se temu v odpovedali, kor smo pri *v* pred *u*: „vučiti“ namesto „učiti“ učinili, ker inaiči šče bi sčasoma pokušavali pisati: von, voče, vosel, — vsej dravski Poljanec tako golči.

Ne zdí se mi zelo spretna pisava: „vsim“ IV. 1. 7., „oginj“ 1., „skušinj“ 2., „prošinj“ 18., „pristojin“ 41., „štirih“ 40., „čimur“ 48., „bolezin“ 181. (2. sklon množnega števila) namesto „vsem“, „ogenj“, „skušenj“, „prošenj“, „pristojen“, „štireh“, „čemur“, „bolezni“ (od bolezni). Usta prostega Slovenca šče so v teh primerljajih ohranile *e*, posebno pri zaimenih, in *i* pisati v mestniku enojnega števila je pogreška proti sklanjanju.

Dostikrat se glasniki izpahujó, do česar nikake pravice ne imamo: „nakvalo“ IV. 2., „kladvo“ III. 186., „kamenja“ IV. 3., „priateljica“ 17., „mesečna“ 33., „posteljica“ 50., „palec“ 55., „zedinva“ 133., „v golžnu“ III. 7., „pšica“ 177., „božec“ 177. namesto „nakovalo“, „kladivo“, „kamenja“, „priateljica“, „mesečina“, „posteljica“, „palec“, „zedinjeva“, „v golžunu“, „pušica“, „ubožec“, zakaj „božec“ ima sovsema drugi pomen. Tako nam je ne dovoljeno delati z jezikom imajočim železna pravila, od kterih ne bi ne za las smeli odstopati, ker inaiči bi sčasoma s samimi tihniki govorili (kar se že skoro v nekih krajevih godí), in tako premilo blagoglasje uraževali.

„Sončen“ se večkrat bere namesto „solnčen“, vsej Staroslovenec piše slznbce in celó Latinec sol, — kako pravico pa mi imamo *l* izpahovati? „Starašina“ IV. 60., namesti „starejšina“; ti samostavnik gotovo iz druge stopnje in *ina* sestavljen nikoli ne more *a* namesto *e* postavljati. „Kmalí“ in „kmalo“ se večkrat potrebuje namesto pravičnega „kmalu“; to narečje je sestavljeno iz predloga *k* in tret-

jega sklona nedoločivne oblike s končnico *u*, tedaj „kmalu“. Po č se *o* piše v besedi „pečovje“ IV. 124. namesto „pečevje“. Mehki tihniki za seboj ne podnašajo *o* razve nosni: „pisôč“. — V mestniku enojnega števila se po tihnicah *c*, *č*, *ž*, *š*, *j* ne stavlja pravilno *i*, temoč tudi *u*: „na bojišču“ namesto „na bojišči“, čeravno naši spomeniki imajo vselej *i* in naše nepokvarjeno ljudstvo celó po drugih tihnicah tudi *i* govori; *u* je nepravilnost iz hrvatskega preseljena. „Tica“ IV. 35. pogreša *p*, kteri je koreničen.

„Izpolniti“ III. 8., „vspenja“ 8., „lezti“ 28., „možki“ „društvo“ 32. se upira doslednoj pisavi; edno moramo prigerliti: piši, kakor govoriš, ali pa: piši za oko, govori za uho; ker, ako pišem „lezti“, doslednost vелеva pisati: „vzpina“ „društvo“, česar se večina učenih piscov derži. — Namesti *) III. 17. ne velja, ker ti predlog je sestavljen iz *na* in mesto v štrtem sklonu, kder srednja nikoli ne imajo *i*, temoč *o*, torej „namesto“. Ako pišemo „storiti“ III. 24., moramo tudi „trdo“ rabiti, če pa „tvrđiti“ III. 34., smo tudi dolžni v ohraniti v besedi „stvoriti“. Ne vem, v kterem kotu slovenske zemlje golčijo: ožo plesti, do sedaj le poznamo „ože“ srednjega spola; ne pa ženskega kakor se bere v III. 28.; to spomina na tiste, ki pravijo „sovražtva“. Narečje „siloma“ III. 188. se nikakor ne more odobriti, temoč le „silama“, ker le možki samostavniki prilagajajo *o* *a*: „mahoma“, ženski pa vselej *a* *a*. (Dalje sledí.)

Slovanski popotnik.

* Za šole in tudi vsakemu, kdor se želi v občni povestnici svetá temeljito podučiti, izdaja gosp. Stanislav Zaránski, učitelj poljskega jezika in slovstva v c. k. Terezijanišču na Dunaji, na posebno vižo osnovano občno zgodovino v poljskem pa tudi v nemškem jeziku pod naslovom: „Weltgeschichte in Annalen-, Chroniken- und Historienweise mit einer sinnbildlich-chronologischen und geographischen Geschitskarte“. Reči smemo, in komur koli smo pokazali za poskušnjo izdana dva zvezka nam je poterdil, da bolje poti z besedo in s podobami v zemljovidu zgodovino tako razlagati, da človeku vse jasno pred očmi stoji in v spominu ostane, še ni noben zgodovinar nastopil. Zgodovina ta, ki se začinja z rojstvom Kristusovim in bo segla do današnjega dné, je razdeljena v stoletja in vsakemu stoletju je pridjan zemljovid s podobami naj važniših prigodb, naj imenitniših mož, vladarjev itd. tistega stoletja; zgodovinske karte so tako lične, da ne merejo ličniše biti, celó obrazi cesarjev itd. so po zgodovinskih izročilih. Imena so v kartah pisane vselej v izvornem jeziku, latinske latinski, slovanske slovanski itd. Kadar bo delo dognano (sedaj je že 7 stoletij na svetlem), se bodo vse kartice skup na en kvadrat razpele in bodo tudi učenemu lepo kazale hod zgodovine. Gosp. Zaránski izdaja to delo, kakor smo že rekli, v poljskem in nemškem jeziku, pa za gotovo vémo povedati, da pričakuje, da se kdo loti prestave v druge jezike in v tem primeru je pripravljen, mu dober kup izročiti toliko iztisov zgodovinske karte, kolikor jih bo želel. Izhaja to delo v zvezkih po 3 pôle; vsakemu devetnajsterih zvezkov je pridjana krasna kartica; z zadnjim zvezkom pride načelni list. Celó delo bo obsegalo 60 pôl; vsak zvezek velja 30 kraje. Da ne hvalisamo te knjige, ampak da priporočevaje jo „le dajemo hvalo komur hvala gré“, se zamore vsak sam prepričati, ako jo gré v kako bukvarnico pogledat, ker vse večje bukvarnice jo imajo na prodaj pa tudi za ogled. Dostavljamo še, da je kniga pisana v pravem katoliškem duhu.

*) Povsod prosimo popraviti v tem sestavku poprejšnih listov rabljeni namesti v namesto, ker gospod pisatelj je to okrajšano pisal „nam.“ — mi pa smo prezerli današnjo gosp. pisateljevo opazko in smo besedo izpisali po svojem, ker predlog *na* ne terja le edino 4. sklon, temoč tudi 5. — To in uno je tu pravilno. V gosp. Metelkovi slovnici stoji „namesta“, v gosp. Potočnikovi le namest. Toliko imamo pisav; vsaka ima svoje pravila. Lahko je tedaj v takih spisih se zmotiti. Vred.

VI. Dobiček iz drevjoreje.

Da iz nasadbe gojzdnega drevja izvira velik dobiček, posebno sedanji čas, ko se ga zlo potrebuje, menda ni treba, da bi dokazovali obširneje; govorili smo tudi o tem važnem predmetu že mnogokrat v „Novicah“. Dohodki iz nasadbe drevja so le manjši ali obilnejši po okoljšinah krajev in časov. Stroške zasajenja navadno je treba koj plačati; pozno nahajajo še le dohodki, nahajajo pa gotovo. Dnár in trud nista zgubljena, temoč koristila bota, če ne že saditelju, gotovo pa otrokom njegovim. Tedaj naj sadijo in sejejo koristnega drevja kjer koli, kadeer koli in kolikor koli zamorejo pridni kmetovavci! Puste, močvirnate, nerodovitne krajine ali goličave, ktere jim nič kaj ne donašajo, nasajene z borovjem, hrastjem, jesenom in drugim lepim drevjem, dati jim znajo v nekterih letih lep dobiček, posebno če so blizo kake tvornice, steklarnice (glažute) ali druge naprave, ktere veliko lesa potrebujejo; ali če so blizo velike ceste, reke, železnice, po kterih potih se daje les v daljne kraje lahko spečati in prodati.

Če tedaj skerbni očetje svojim otrokom zapustiti ne morejo veliko gotovine, naj jim zapusté veliko nasajenega drevja; to jim bo neprecenljiv zaklad, ki se vedno množi, ter ob enem neprenehoma daje gotove in velike dohodke.

J. Šubie.

Rastlina.

Spisal Janez Tušek na Dunaji.

II.

Sicer je težko od stvari po domače se pogovarjati, od kterih ima ljudstvo večidel pičle zapopadke. Naša izreka je že taka, da od vsega več vémo, kakor od naravoslovja, kterege le leno obdelujemo, akoravno nobena vednost tako globoko v človeško življenje ne sega, kakor naravoslovje. Poljodelstvo in obertnija, ki ste perve podlagi ljudskega blagostanja, se zamorete le od naravoslovja nadjati zboljšanja. Kje bi bilo zdravništvo, ako bi ne sledili naravoslovci po skrivnih potih naravnim močem!

Zgodovinar, jeziko- in modroslovec svojo reč lahko vsacemu le malo izobrazenemu razumljivo popiše, ker vsak saj trohico potrebnih zapopadkov ima, naravoslovcu pa ne ostaja drugega, kakor z veliko besedami malo povedati, ali pa vsak zapopadek razlagati, kaj s to ali uno ptujo besedo misli, da ga nobeden narobe ne razume. Poglejmo le na Nemško, in vidili bomo, da dela, ki so jih pisali Humboldt, Burmeister, Liebig, ktere je terdna volja bila pisati za ljudstvo, le majhina množica bravecov razume, namreč tisti, ki se vedno pečajo z naravoslovjem.

Ako se podstopimo, rastlinsko življenje ob kratkem poveršno premišljevat, ne mislimo vsega, kar je vediti treba, povedati; še manj pa mislimo težave premagati, kterim so obležali naj večji umetniki; pogovarjati se hočemo le po domače: saj si tudi ne domišljujemo, kaj prida vediti, ker nismo doveršeni naravoslovci, ampak še le skozi omreženo okno v razsvitljeno sobo kukamo. Premišljevat hočemo, kako bogato, mnogoverstno in čeversto življenje se giblje v stvaricah, ki jih z nogami teptamo, od kterih tihega in čeverstega življenja nič ne vémo in ne čutimo.

Vsak človek, ki v kak lep in prijazen kraj pride, se čuti nadušenega naravske lepote; vsak se čuti nekako čudno spremenjenega in povzdignjenega v svojih mislih, naj je kdor hoče, naj je še tako enostransk. Uradnik, ki je bil leto in dan za visocimi, s prahom obloženimi skladovnicami popirja zakopan, porabi svoje praznike in hiti na deželo; naravoslovec cele ure pod kakim germom na trebuhu leži in svoje ljubljenske grebe in koplje, kar je vse prav hvale vredno, le tako enostransk ne smé biti, da bi uho in okó zaperl vsi naravski lepoti tako, kakor tisti učenik, ki je svojega naravske lepote blejske in bohinjske navdušenega učenca, ž njim v Bledu skupej pridši, najpoprej poprašal: je li vidil lepe mašine na Bistrici?

Zdaj ko je premagala gorka pomlad merzlo zimo in vse, kar je bilo oterpnjenega in skritega pod sneženo odejo, hiti na gorkejši zrak v prijetno gorkoto, in v vsaki travici, v vsakem germu se vse giblje in ziblje, se tudi naj merzlejši človek oživi in zimsko čmernost otrese. Da nam kak kraj posebno dopada, tega ne storé samo mnogoverstne berda in doline, bregovi in planjave, robovi in visoke gore; to vse so le rebra, ktere rastlinstvo oblači in jim prijazno podobno daje. Vse skupej še le vzrokuje lepoto kraja. Ravno tako tukaj človeka ne veseli samo prijetna toplota, ktere ima ledena zima tako malo, ampak tudi veselo gibanje povsod okrog. Vsak se saj zdaj rad enmalo peča z rastlinstvom, saj v kratek čas.

O kar je življenja na sveti,
In kar je na zemlji stvari,
Ko pomlad začénja cveteti,
Vse giblje se in veseli. (Dalje sledí.)

Ozir po domači.

Znamenitosti Notranjskega in popis Pivke.

(Dalje.)

Povedal sem že, da Pivka je dolina, ktera se svoje štiri ure od Postojne proti Reki ob ces. cesti proteza. Na severni strani jo mejí Javornik, mogočen notranjsk hrib. Gosto je on od vsih strani zaraščen, in Postojnec hiti na-nj po derva, kadar mu jih zmanjka. Njegova severna stran se ozira na ložko in cerkniško dolino, južna na pivško. Verh krijejo megle, kader jih burja ne prežene. Kaj pa notranje njegovo? Kot vsakega hribica je tudi njegovo votlo, in nahajajo se v njem viri jezera cerkniškega. Vleče se herbet njegov, tudi obraščen, proti vzhodu, mejnik med Pivko in Ložem; pa kmali se ti začne dvigati in dvigne se v 3400 čevljev visokega Snežnika. Ta pač zdihuje po goščavi, moleč glavo v sinje podnebje, pa borja — silna razsajavka tamošna — mu jo kratko in malo odreče in plodnim tlam brani kaliti in poganjati, ker z močnimi peruti pobriše še tisto trohico perstí, ktera med skalami tiči. Bolj če proti znožji njegovemu greš, bolj te sprejemlja goščava, dokler med stoletne dobe, stare jesene, gabre in bukve prideš.

Njemu ravno nasprot, proti jugu, se vzdiga tudi visoki, pa vendar dosti ponižniši pajdaš snežnikov „Loža“ in od nju proti vzhodu se višji pa nižji hribje kot valovi morja verše do Horvaške.

Kakor je Nanos svojim dolinčanom in Ipavcem dober prerok burje, sta tudi Javornik in Snežnik, s hribi, kteri ju vežejo, gotovo znamenje burnega piša. Kako? Zastavi se megla ravno ob veršičkih Gradca in sv. Trojice, ktera sta med unima gorama naj višja, malo pred začetjem burjine sile. Zovejo jo zástavo (Unterpfand?) in ni jih še goljufala.

Poljodelstvo po Pivki bi utegnulo v marsikteri stvari bolje biti. Dobra, črna perst bi obilno rodila, ako bi Pivčan z večjo marljivostjo se nje obdelovanja poprijel. Ali namesti da bi kakega jesenskega dné skale na njivi razbijal in odpravljal, kterih se ne manjka, — namesti da bi stružice napeljeval k lehici, ktere bi vode donašale presuhi zemlji, ti pa gré v gojzd in si raji tam dnar služi, kteri mu gotovo tako stanovitnega dobička ne donaša, kakoršnega bi mu ga marljivo gleštana zemlja. Sicer je za vsake baže sadov zemlja prilična, vendar sosebno dobro debelačo (koruzo), krompir in prosó rodi. Ne orje Pivčan, kakor tudi noben Notranjec ne, njiv enako Gorencu na ogone, ampak jo ravno naredí, tam, kjer se je bolj vode bati, v sredi zveršeno, da ko voda pride, le jamice zalije.

Krompir je bil nar navadniša hrana Pivčanu, dokler je bil, in pa kaša. Kar pa krompir gnije in mokre letine prosó kvarijo, se je hvalevredno debelače in fižola poprijeli. Pa pri vsem tem je vendar le kupoval v Terstu debelače, iz ktere močnik in žganci so mu trikrat na dan jéd.

Kakor povsod, tudi na Pivki dobro gleštana njiva bolje rodi od zanemarjene. Pšenica zraste lepa, drobna, tečna,

kjer ji gnoja ne manjka; rež ravno tako; ajda, ktero tudi po Pivki za belim žitom sejejo, je lepa, dobro verže, ako je slana ne posmodí, kar se pa velikokrat zgodi. Podzemeljski sadeži bi zgol bili dobri, ako bi se jim skerb dala, ali le krompir se tam okopava. Lan in konoplja ne zrasteta visoka, pa gotovo sta dosti boljše kot v družih krajih. Tergovci v Ljubljani se pulijo za pivško seme. Konopnina in lan dajeta Pivčanu vsakdanje perilo. Hvale vredno je, da se oblači z domačim pridelkom. Hlače in suknje si napravi iz ovčje volne. Le za praznik si napravi lepo tanko srajco, ktero si je bil v Terstu kupil. Obuvalo ima enako drugim Krajnecem, ne pa, kakor nekteri mislijo, opanjke; prav bi pa bilo, ko bi jih nosili, dosti pripraviše so za kamnate poti.

(Dalje sledi.)

Slovensko slovstvo.

Pretnes „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Raic.

(Dalje.)

Lepo bi ustregli slovenski skladbi, če bi zapustivši rabo glagolov dovršivnih v deležji sed. delavnem: „rekoč“ IV. 36. preselili v deležje preteklo delavno I. in pisali „rekši“; o toj reči grešijo mrzko tudi novejšje slovenske slovnice. — „Ko je enkrat eden jegovih učencov III. 23.“ „en malo“ III. 24. je mrzko po nemškem zakroženo in nehotice spomina na Kremplovo slovenščino. Ravno tako je čalarno brati: „v kratkih iz prostega suknja storjenih hlačah“ III. 24., suknja pri nas pomeni že sošito obleko, „hlače storiti“ ne gré, temoč „hlače sošiti“. „Ondanji“ IV. 13. ne pomeni „der dortige“, temoč „der damalige“, ker ondi = damals, in ondi (e) dort. — Namenivnik v slovenskem vselej poleg sebe hoče pri prehajavnikih namesto 4. sklona rodinik, tedaj ne „ide podpirat rusko armado“ III. 14., „prihaja svoje mlade pitat“ IV. 50., temoč „ide ruske armade podpirat“, „prihaja svojih mladih pitat“; inaiči pisati je gnusen germanizem in ovaja nepoznanje slovenske skladbe in ljudstvo tako govoreče je ostrupeno z duhom tujega jezika; tudi spomeniki le rodinik zagovarjajo. „Životovlastnost“ III. 15. namesto „robstvo“ se ne smé slovenskemu slovarju vverstiti. „Mesena poltenost“ III. 22. je nadpolnek, ker polt ravno toliko pomeni, kor meso, zadosti je že „poltenost“, ravno tako je napačno „ves mirni svet“, ker mir = svet.

Do sedaj smo tuje imena slovenski piše x nameščali s ks „Kserks“, pa ne „Xerx“ III. 47. Mi ne poznamo v slovenskem drugega prisvojivnega sklona, če ne pri njem priloga, kakor Nemci, temoč le prisvojivne priloge, s tem menje rodinike s predlogi, krivo tedaj: „cara ljubljeneč“ IV. 18., „vaja telesa“ IV. 177., namesto „carjev ljubljeneč“, „telesna vaja“ in več enakega. „Od tukaj“ III. 177. prekorredno po nemščini smrdi, kakor tudi „od tam“ III. 71. namesto „odtod“, „odondot“ ali „odonod“. „Izzuj“ III. 183. namesto „zuj“ ali „szuj“, ker ti predlog pomeni doli, pa ne iz. Ušesa zelo rani poved: „potlej se znamo dalje razgovarjati“ IV. 37. namesto „moremo“, ravno tako „znabiti“ IV. 47. namesto „morebiti“; Slovenec je dolžen razločevati znati od moči. Zborne imena se ne devljejo v množno število, tedaj ne „oboroženi s kopji“ IV. 38., temoč „s kopjem“. Številnice izključivo do pet ne stavljajo nasobe v drugi sklon, napačno je tedaj „štiri naših prativečev“ IV. 39., namesto „štiri naše prativeč“. Glagol osupnoti je neprenehaven, tedaj krivo: „izraz boga je osupnil vse“ IV. 42., namesto „nad izrazom božjim so vsi osupnoli. Deca je zborren samostavnik in se sklanja kakor riba le v enojnem številu, ne tedaj: „svoje deca podučuješ“ IV. 43., temoč „svojo deco“. Nepravilna je druga stopnja v stavku: če svetlobini žarki iz tanke v bolj gosto ali iz goste v bolj tanko stvar prehajajo IV. 128. namesto „v gostejšo“, „v tenšo“. Slovenski skladbi ne zadovoli poved: „spati se pripravljamo“ IV. 130. namesto „spat“. „Da se skažem“ IV. 159. namesto „da se poslavim, povelíčam“. Davno smo že zavrgli

nespreten vkup, noter, vun itd. priti, pa ukljub temu šče se je ta pogreška vrinola: „vkup prišli“ IV. 166. namesto „sošli“. Te berili donašate tudi obilo tujih besed, kterih se lahko ogiblremo: „nebogljen“ III. 3., „porajtal“ 23., „barka“ 23., „pobara“ 179., „muzika“, „malarija“ 124., „kaos“ 125., „verz“ 127., „špranja“ 132., „krote“ 134., „zabasan“ 133., „aldovati“ 182., „štirne“ IV. 2., „harmonija“ 46., „heroj“ 156., namesto pravih slovenskih: „nepošlusen“, „ne cenil“, „ladja“, „popraša“, „godba“, „slikarstvo“, „metez“, „stih“, „pokinja“, „krapavica“, „zakladen“, „darovati“, „vodnjak“, „soglasje“, „junak“. Če je drugi narodi potrebujo, s tega ne sledi, da bi tudi mi morali tuje perje na se vesiti, dokler svoje lastno imamo. Meni je rajši domačji pšeničak, kor tuji ovsenjak.

Vprihodnič se hočemo teh zablodkov ogibati in po besedah Jeremija samostanca svoj „slovesni od boga stvorjen jezik“ lepo v domačem duhu naobraževati.

(Dalje sledi.)

Odgovori.

O „kugi“, „epidemii“, „skernini“.

O besedah „kuga in epidemija“ se priček nahaja, bi se le smela „kuga“ v našem slovníku tudi za besedo „Seuche“ in s pristavkom za besedo „epidemija“ rabiti, ali ne? Beseda „kuga“ je stara slovenska beseda, od Bog vé, kterega časa že lesem, in pomeni „Pest“, gotovo od unih dob sem, kader se je turška kuga k nam pritepla. Pri slovi „kuga“ si naš Slovenec nikoli družega ne misli kakor grozno nevarno bolezen, pomor, in naglo smert. J. Mazuranič v svojem slovníku ima za slovo „Pest“ kuga, za „epidemijo“ pa pošast, ktera beseda pri nas kej gerdega, ostudnega, strasnega, kako gerdo prikazen, pa kaj, še vraga pomeni, to je, reč, ktera je na svojih telesnih delih polna napake, da človeka strah obiti mora, če jo zagleda: to je pa v daljnem pomenu. V začetku je pa „pošast“ kako nevarno bolezen pomeniti mogla, in je gotovo iz slove „pošatati“, „pošetati“ — beschreiten, befallen — koga ali pa več ljudi, pomeniti mogla. V suhi Krajni na Dolenskem še zde pravijo: „napast“, iz besede napasti ali napadati koga — Jemand befallen — in pravijo v enem pomenku: „o ti gerda pošast!“ ali pa: „o ti gerda napast!“ „Du garstiges Ungeheuer!“ — Jez bi djal, da je pošast ali napast enega pomena, in bi se za „epidemijo“ rabiti smela, če ne sama, vsaj s pristavkom: „splošna, občinska“ pošast ali napast. Cuique suum — to je moje mnenje. Če je od „kuge“ pogovor, bo sleherni Slovenec umel, da je nevarni, nalezljivi pomor, kar se pa pri slovi „epidemija“ reči ne smé, ker epidemija ne morí vselej ljudi ali živali *). Če je pa kdo še kaki boljši kovač memo mene, naj si pa kako drugo za „epidemijo“ izkuje. — Stare slove so svoj pravi pomen pri nas že zgubile, in novih kovati nam dostikrat predmeta zmanjuje. Kaj nam je tedaj početi? Nič družega ne, kakor po pomenu starih ušesam streči, ali pa nove kovati. Kdor je pa dober kovač v tem, samo to nej pri kovanji dobro pazi, da mu podkev ne bo prevelika ali premajhna, neodredna, da bi se po nji hoditi ne moglo **). — „Pest“ in „Seuche“ ste skorej enega pomena, da bolezen je grozno nevarna, nalezljiva, in morí ljudi in živino, „epidemija“ pa ne vselej, akoravno je kuga, napast ali pošast tudi epidemija ***).

(Konec sledi.)

*) Ne kar v tem ali unem slovníku stoji, ampak kar bi stati móгло, da bi bilo prav: to je pravda naša. Napačni razumki ljudstva so se jemali v slovnike ravno tako kakor pravi. To sem si unidan prizadeval točno dokazati. Ako hočemo pravdo dognati, moramo kritično pretresati, ne pa „jurare in verba“ — leksikografa, sicer se bomo vertili v eno mer okoli enega kolesa. Ako pravite, dragi moj, da „pošast“ ali „napast“ je „garstiges Ungeheuer“, — kako bi potem takem smeli besedo to rabiti za mnogokrat pohlevno „epidemijo“?

**) To ravno je, česar mi po svojem spisu (22. in 23. list) pred vsem želim.

***) Prosimo, da bi o tem še enkrat naš spis prebrali.

žalosti. V prijaznih popkih razcvetajoče vertnice gledamo podobo veselega pričakovanja, v krasno razcveteni popolno lepoto, v zvenjeni pa vidimo naše upe k pogrebu nesti.

Torej nas tudi cvetlice spremljajo po vsih naših potih od zibeli do groba. Dete se nar raje igra s cveticami, ktere tudi deček rad terga in device rade sadé. Spomni se morebiti marsikdo še na mlade leta, kakor je pozimi mater popraševal, če bo kaj kmalo sneg skopnil, da bo mogel iti trobentic in marjetic tergat. Saj tudi pesnik pravi:

Iznova svet pomlad je ogrevala,
Tisuč peres hitelo iz zemlje,
Nebeška luč prijetno je sijala,
In v meni se smejalo je sercé.

Prijatelj prijatlu pri ločitvi izročuje venec cvetlic v spomin; pri veselicah so tudi vmes cvetlice, ki našo radost povišujejo. Na ljubljene matere grob:

Kjer trava zelena
Z trohljivosti upanja znamenje poganja

sadé pobožne hčere dušéce cvetlice, ki razširjajo svojo rajsko dišavo, ker jih spominja na veselje, ki ga njih dobra mati zdaj vživa v nebesih.

Zategavoljo ni brez pomena, da se nam v serce smili drevo, ki ga neusmiljeni hudodelnik nalaš poškodeuje. Ali nam ne izbuja močni hrast, ki se hrabro ustavlja viharju, pa nazadnje vendar od prevelike sile premagan na tla telebi, enacih občutkov, kakor hrabri mož, ki vse uime sovražne osode čversto premaguje in se ne gane, dokler ne obleži pod prehudimi težavami. Hrast nam je možka hrabrost, verba ženska gibljivost, in kakor se terta po berstu, terdnejši podpori, ovija, tako se opera ženska na moža, ki jo varuje nevarne sile.

Se vé da pri tacih lepih sanjah ne smé začeti, kdor se hoče pečati s tistimi majhnimi sestavki rastlin, ki mu jih še le pokaže mikroskop in od katerih prosto okó nič ne vidi. Kdor njih skrivno življenje prav spoznavati hoče, mora zunaj pustiti vso nepotrebno poetično obleko, ktera pogled tamni, in le na pot vzeti svoj um, kateri bo imel dovolj opraviti.

Palica naravoslovceva je mikroskop (drobnogled), ki ga spremlja po vsih potih; brez njega bi bil ta mož kar vojak brez puške. Še zmiraj bi bilo ostalo naravoslovje na prvi stopnji svoje rasti v semenu zadušeno in bi se ne razcvetalo v močno drevo, ki svoje dobrotljive veje po celi zemlji razprostira, ako bi ne bili iznajdli mikroskopa. Mikroskop nam je še le odperl nov svet, ki je ravno tako veličansk, kakor ta, ki ga s prostimi očmi vidimo, in morebiti še bolj vreden občudovanja.

Ozir po domačii.

Znamenitosti Notranjskega in popis Pivke.

(Dalje.)

Nekoliko nižja od Javornika je gora sv. Trojice, ravno pod njim. Gora ta je proti Postojni obraščena; od druge strani, proti zgornji Pivki namreč, pa je gola, pa ne leži mrtva, ampak mnogo centov sená se nakosí ob nji za prestransko konjištvo. Kaže to, da bi se dala pusta dolina spremeniti v prijetnišo. Pridšemu verh gore se ti lep prozor odprè. Vidiš celo Pivko pod sabo z njenimi vasmí; vidiš sebi nasprot Nanos in za njim v daljini sinje jadransko morje; proti Reki se obrni in pokaže se ti visoka Učka (Monte maggiore) nar višja gora istriška. Na te pa gledata Javornik in Snežnik, kot poglavarja. Stojiš zraven razvaline, ktera je nekdanj cerkev sv. Trojice bila, mnogo obiskana božja pot. Pripoveduje se od nje, da so težke kamne za podzidje in za zid lahko kravice navkreber vozile in da je kmali kmali sozidana bila. Zakaj je neki vaščan iz ene spodnjih vasi cerkev zažgal, se ne vé; pogorela cerkev se pa vendar še zdaj mnogo obiskuje od pobožnih ljudi. Za zidanje neke cerkve v dolini so hotli lepo rezano kamenje one gorske cerkvice porabiti, al kravice vprežene se niso mogle iz mesta z vozom ganiti, pravi pripovedka.

Pod to goro je homček in na njegovem znožji skala,

na verhu zdolbljena, v vdolbki pa voda; nobene luknje, nobene razpokline ne vidiš pod čisto vodo, pa če jo izpeljati hočeš, se ti nikdar ne dá. Sam Bog vé, od kod ta voda pride.

Omenil sem že nekega griča „Gradca“ od sv. Trojice dalje proti Snežniku. Ker je nekdanj, kar podertije kažejo, grad tū stal, se grič „Gradec“ zove. Na verhu je neka luknja, kateri „jama brez dna“ pravijo. In res, metal sem kamenje va-njo; dolgo dolgo sem čul udarce na obkrajne stene, pa zmiraj tiheje, dokler naposled ni bilo glasú več. Ko sem pa lani ravno to delal, sem bolj pazljivo poslušal in čul na zadnje tih „plop“, kot bi bil kamen v vodo padel. Pravijo, da je nekdanj kamba volovskega jarma noter padla in družega jutra so jo pri Polčjih (neki vasi) iz neke luknje priti vidili, kjer voda izvira; tudi v to jamo padši pès je tam ven priplaval. Sicer se po tem griču mnogo jam nahaja, večjih in manjih. Ena je na zagorskih grižah, ktera je zelo globoka. Ako kamen va-njo veržeš, ti prileti dokaj golobov iz nje. Lovci, ako drugod ničesa ne morejo ustreliti, se vernejo k ti jami in gotovi so svojih deset golobov. Al vse take jame so Pivčani že do malega zamašili, da bi se jim kaka ovčica v nje ne pogreznila, kar se je že večkrat primerilo.

Malo pod tem „Gradcem“ je grad gospoda Miroslava Vilharja, star grad in lep. Pri vhodu stojite veličastni lipi. Ima okolica tega grada v sredi kamnitih goric pravo podobo oaze v puščavi. Morebiti se ne motim, ako rečem, da se tū do 2000 centov sená nakosí. Kako lahko bi Pivčani, ako bi ob delaprostih dnevih kamnite planjave skal trebili, si tudi kak krajcar iz sená skupili, namesti da ga hodijo okoli sv. Jurja na Kalec in še celó na Verhniko kupovat!

Od grada na Kalcu dalje proti vzhodu je vas, kateri se zavoljo njene lege „Koritnice“ pravi. Stoji namreč v znožji že omenjenega hriba Loze. V nekem kotu tega znožja je velika skala, izpod ktere je nekdanj, kakor pravijo, voda izvirala. Tekla je ta voda proti Zagorji in od tod po pivkinem otoču v postojnsko jamo. Kako pa, da zdaj več ne teče? Govori se, da je popotnik les od Reke prijašil. V Bistrici na zadnjem izviru reke so ga bili prijazno sprejeli in mu prijazno postregli. Gré dalje in pride na Pivko. Ne vé se več, kaj so se mu bili zamerili Knežani (stanovniki perve vasi od Zagorja proti Reki); ali začaral je, pravijo, da je Pivka nehala izvirati in jela je teči pri Bistrici. Res, podoba ima vso tisto korito in tista skala, kakor da bi bila res kadaj voda ondi tekla; al pri Bistrici tudi teče, menda kar svet stoji. Izvir Koritnišče je morebiti kak potres zamašil, in voda si je drug izhod našla. (Dalje sl.)

Odgovori.

O „kugi“, „epidemii“, „skernini“.

(Konec.)

Pri Ložu in v tisti okolici pravijo „skernina, oskernina, skerneti, oskerneti“ v. a. (v. r. se) sich epidemisch verbreiten; slove „skernina, skvernina, ali oskernina, oskvernina, skerneti, oskerneti, skverneti, oskverneti“, epidemisch anstecken, „skerneti, oskerneti se“, sich epidemisch verbreiten. Besede „skernina“ itd. so z besedo „skvariti“ naravnost v žlahti, kakor, na pr., „skernje jajca“, ali „skvernje jajca“, ali pa „skvarjene jajca“, verdorbene Eier, je po mojem dozdevku vse eno. Pri besedi „skernina“ ali „skvernina“, ali „skvara“ se vselej poguba nekacih zdravih sokov ene ali druge stvari, človeka ali živine, zastopi. Pri kugi, pošasti in napasti kake bolezni je to vselej „Verderbniss der Säfte“, in od tod tudi smert ali pa nevarnost umreti.

Tudi se ume pri slovah „skernina ali oskernina“ nekaj smrad, ali vsmrajenje, nalezljivost, nevarnost zdravje in življenje zgubiti, akoravno smert še ni bila v nasledku.

Svoje dni sem tudi pogosto od Slovencev slišal besede „škerljivost ali oškerljivost, škernljivo, oškerljivo“. Na pr.: „če pojdeš v sejm, varuj se, škernjive ali oškerljive živali

ktore pa vendar gotovo nimajo nimajo ust, ampak svojo tekočo hrano skoz svojo kožo dobivajo. Te živalice niso nič drugega, kakor mehurček napolnjen s tekočino. Ta mehurček ima sledečo lastnost:

Je na eni strani mrenice bolj gosta tekočina, kakor na drugi, vleče gosteja tekočina redkejo na-se skoz mrenico, ktera vendar nima nobene luknje. Če je vse pripravno, se to godi toliko časa, da se mehurček tako napije, da počí. To lastnost, ktera se imenuje „endosmose“, imajo vse mrenice rastlinskih celic. Ker redkeja tekočina toliko časa pre-taka se v gostejo, da ste obe enako gosti, serkajo tako rastline svoj živež iz mokre zemlje in tudi veliko nepopolnih s prostim očesom nevidljivih žival se redi po ti lastnosti kože.

Ko tedaj ni več veljal ta razložek, so si učeni mislili, da so živali stvari, ktere zamorejo gibati se prostovoljno. Hobotnice ali polipi se sicer ne morejo premakniti iz kraja, kjer sedé, pa saj svoje roke ali noge, kakor jih hočemo imenovati, stegujejo iz svoje sobice, da si živeža lové. Vse živali se lože ali teže gibljejo, rastline pa so prirašene na kraj, kjer so zelenele.

Radi verjamemo, da gibanje one rastline, ki se imenuje „minosa“, — da obračanje sončnice proti soncu, zaperanje cvetk in peres marsiktere druge cvetlice, — da marsiktero gibanje družih rastlin nima nič živalskega na sebi, pa pri nižjih rastlinah je gibanje viditi, ktero bi le težko razložili od živalskega.

Bistri potoki so po tléh velikokrat prepreženi z lepo zeleno gleno, ki obstoji iz dolzih nitk in vejic neke rastline, ki se imenuje „Vavcheria clavata“. Ko začne v pervič tleči žila predramljene spomladi, ko se potok naraša od bežeče bele odeje in povsod se življenje gibati začnjenja: takrat je čas kako nitko te glene vzeti domú. — Poglejmo majhin konček te rastline pod mikroskopom! — Tanke nitke konček, ki smo ga položili pod drobnogled, je viditi kakor velik meh, in v njem mlada kal, ki ima namen v kratkem spremeniti se v mlado rastlino. Jutranje sonce je oživilo kal, ktera se je torej že jela gibati. Meh se odpre in mlada kal se izmuzne iz njega. Glej čudo! majhina stvarica, ki v sebi nosi moč v enako rastlino materi izrašati se, se neizrečeno hitro giblje po vodi. Zdaj plava na verh, zdaj se na dnu potopi: z eno besedo se giblje sem ter tje, kakor kaka prav živa in vesela živalica. Na poveršji svojem ima veliko obervic, ktere neizrečeno hitro migajo in tako premikajo celo truplo dalje. Čez kakih 10 ali 20 minut se vsede kal na kako stvar in vse njeno poprejšnje živalstvo je proč; obervi ji zginejo, bolj terdna kožica krog nje izraste, poprejšnja jajčja podoba se spremeni v okroglo, in rastlinski mehurček se začnjenja širiti in širiti, in kmalo izraste v tako veliko rastlino, kakor je bila njegova mati.

(Dalje sledí.)

Svilorejcem!

Večletne skušnje so do dobrega dokazale resnico, da na Krajskem se sviloreja (židoreja) dobro sponaša, in da zamore lep dnar deželi nakloniti; zatorej opominjam vse rojake svoje, naj se sviloreje verlo lotijo.

Da bo pa vsakdo vedel svoj pridelk berž v dnar spraviti, dajè podpisani na znanje, da bode letos nakupoval mešičke (kokone), naj raje žive pa tudi umorjene. Toda berž ko bojo, naj se mu pošiljajo v Ljubljano v stanovanje njegovo Nr. 10 za gradom nad cesarskim grabnom.

Dr. Jože Orel.

Ozir po domači.

Znamenitosti Notranjskega in popis Pivke.

(Dalje.)

Zdaj pelja reška cesta proti jugu, in kmalo se pride na mejo med Pivko in med Berkiné. Berkiné pa zvejo prebivavce bregov in bližnjih gričev Reke. Nočem se dalje mešati v njih stan; le to omenim, da je njih zemlja

dosti bolj blagodarjena od pivške. Pervi pogled že ti kaže drug svet. Njihovi homci niso več tako kamniti, ne tako goli, ko pivški. Kamnje je tam le sivo (Schiffer) ali rujavo. Terta jim rodi dobro; sadjoreja jim lepe krajcarje donaša; so gospodarji, ki po 50 centov posušenih češpelj prodajo ali jih pa domá v slivovec žgó.

Tù se od celega Notranjskega nar manj popačen jezik govori, ker ljudstvo nima priložnosti, da bi ga popačilo. V tem, ko Pivčan les v Terst vozari, Berkin terto obrezuje ali pa jablane gosenic trebi. V tem, ko Pivčan v gojzdu seče, se on pri pečini véde ali plot ob nogradih spleta.

Od kod pa ima tamošni svet vso drugačno podobo od pivškega? Gotovo je, da je veliko jezero tam stalo. Reka mu je dajala vodo, odtoka pa ni nobenega imelo. Hrib, ki loči Pivko od Berkinov, ga je mejil. Na berkinski strani je sem ter tje jako sterm, živoskalnat. Na te skale so se čolnovi pripenjali. Pravijo, da se je tudi že taka rinka v tem skalovji najdla. Potem pa, ko je Reka pod Škocianom hrib prederla, je počasi jezero v jadransko morje odteklo, in zdaj Reka sama pohlevno teče.

Drugi sosedje Pivčanov so Dolani. Imenujejo se tako od Dola, velike doline, ktere naj večí mejnik je strahoviti Gaberk. Ta dolina je tudi mnogo rodovitnejša od pivške. Griču, kateri zgornjo Pivko od Berkinov in Dolanov mejí, se pravi Čepen. Na verhu tega sta stala dva grada; prav za prav ima dva verha. Eden se zove Gradišče, kamor dnarja željni Zagorci hodijo zakladov kopat; drugemu se pravi Tabor. Tù je bil njega dní sloveč grad in na skali blizo razvalin so netili tiste budivne germade ob protivnih napadih Turkov.

Od Čepna proti Postojni so južni mejniki Pivke nizki hribje, kateri so bolj gričem kot hribom podobni. Ti so tudi sploh goli, tako da je res jako žalostno tam bivati. Kadar grem na Čepen in se sedé okoli ozeram, se vselej, kadar vidim veličastnega Triglava, lepih gorenskih dolin spominjam, krasne okolice bleške. Tudi se spominjam starih časov in hudo mi dé v serce, da se tudi zdaj za mogočni Terst ne redé po onih hribih prasci, kot so se nekdaž za slavni Rim. Mislim si: Ko bi tù rojen ne bil, pa bi tù bivati mogel, bi pač žaloval, ko Ovid v Pontu, po družih lepih krajih. Al domači kraji so meni in vsacemu dragi, jako dragi, naj si bodo livade ali pustinje. Saj bi še Eskimon otožnosti hiral, če bi ga prestavil v bogati Bastón, čigar dom je vendar prazna miljava zamerznjenega morja. Pa saj se na Pivki vendar lepo versté prijazne vasí, ob lepi cesti, — saj vendar me srečujejo morda prijazniši ljudje od družih lepih krajev, ki me priljudno pozdravljajo. Tedaj se tudi na Pivki še kaj prijaznega najde! Zgorej sem rekel, da je žalostno tam bivati le zato, ker sem v tistem trenutku le pustobo okolice vidil; ni pa vselej slab mož, kateri je v revni obleki; ne vonjá lepo vsaka lepa cvetica; sred gerde, kisle lušine in terde gerbančaste lupine se vendar tudi dobro jedro dobí!

Je na Pivki 22 vasí. Ob cesti so: Rakitnik, Matenja vas, Petelinje, Radohova vas, Parje, Derskovče, Zagorje, Knežak; skozi te vasí boš šel, dokler ne prideš v Šembijah na pivško mejo. Od ceste proč pa vidiš na desni: Koče, Prestranek (cesarsko konjištvo), Slavino, Šempeter in nad Zagorjem Tabor, ki ob podertí omenjenega grada stoji. Na levi boš pa zagledal: Žeje, Nemško vas, Ternje, Klenek, Beč in Koritnice. Pod sv. Trojico je vas, kateri se Palčje pravi, ta je za obraščenim homcem. Zmed tih vasí so ene velike; Zagorje in Knežak imate po sto hiš in čez; Beč in Petelinje tudi ne veliko manj. So pa tudi majhine. Posamnih pahištev ne najdeš, razun Vilharja in enih mlinov, ker posebno rad je Pivčan v družini. V teh vaséh živí okoli 8000 ljudi, ki so terdne in zdrave postave. Kaj bi ne bili? Delo v gojzdu jih terdi in krepčuje; burja pa vedno za zdrav zrak skerbi. Toraj tudi nahajaš med Pivčani prav stare ljudi. (Dalje sl.)

prid in dobiček dela, pa ravno zavoljo tega so njegove v postavnih mejah se gibajoče dela v prid tudi celi državi.

Ravno taka je pri rastlini. Drevó ima veje, veje peresa, in vsi ti deli obstajajo iz manjših udov, kateri imajo velikokrat podobo mehurčika, v katerih ravno tako, kakor v samostanskih celicah, en sam stanovavec prebiva; to-raj jih hočemo naravnost imenovati celice.

Kakor vsako poslopje obstaja iz enacih delov, iz opeke, kamnja, lesa, ravno tako obstaja vsaka rastlina iz celice, katerih vsaka sama za-se živi. Ker pa svoje dela tudi občnemu pridu darujejo, se jih včasih več sklene v en sam ud, v eno samo posodo, da svojo nalogo lože spolnujejo.

Ozir po domači.

Znamenitosti Notranjskega in popis Pivke.

(Dalje.)

Čujte, kako Pivčan živi, kakošne navade si je še ohranil po svojih davnih očakih. — Otrok se rodi; boter z botro prideta v cerkev in deržita otroka pri kerstu. Po kerstu gresta z babico in cerkovnikom v kako pivnico; tam se spi je nekoliko bokalov vina, tudi se kaj prigrizne; potem plačata zapitek in stisneta, on cerkovniku, ona babici kako dvajsetico v roko; to je vse, kar dasta, sicer nič družega, le botra podari otroku tisto belo srajčico nedolžnosti, katero pri kerstu dobí. Se vé, da mati dá kupiti lepe svilne trakove in čedno tančico, da se neške, v ktere se otrok položi in v cerkev nese, lepo opletejo, posebno še, če je mati pervega otroka. Da so Pivčanke terdne postave, se kaže iz tega, da nobena porodnica ne leži čez tri dni. Nesla je Pivčanka visokonosna v Terst pletenico jagod; nazaj gredé čuti sred Gaberka, da se bliža porod. Po pretekli uri že dene hčerko v pletenico, kjer ji je iz listja mehko postelječo naredila ter jo nesla domú. — Čez osem dni gré mati z botro k upeljanji v cerkev; po maši greste okoli oltarja in položite na-nj kak darček — duhovniku. Zvečer tega dne se napravi botrinja. Povabi se botrinja in rodbina; pije se na zdravje novorojenčiku, in nazadnje se dete lepo oblečeno pokaže, kdor ga želi viditi. Ta ga vzame na roke in poljubi; to storé navadno vsi. Kričeče dete položi mati v zibelko in da bi kmalo zaspalo, mu zapoje:

Tutáj, nináj, deté mladó — Jest tebe bom zazibala,
Da bi radó zaspančkaló! — Marija te bo prekrizala. —

Da te bi var'val večni Bog, Svet angel varh naj varje te,
Bog oče, sin in sveti duh, — Sveta trojica vari te! — itd.

Tako dela mati, dokler ni dete pol leta staro. Potlej se ne trudi več tako; ne mara dosti, naj se gologlavo nosi po soncu ali slabo odeto po mrazu; tako pa se že dete uterdi, da ne mara veliko ne za mraz ne za vročino. Kako pa ga odstavi? Gré ali na božjo pot, ali v Terst ali kam drugam, da se dete v tem času zapozabi. Kakor otrok shodi, ga malo po malo samega sebi prepustí. Dá ga večí hčeri, da ga sabo vozi; ta pa ne porajta dosti na-nj in igra z drugimi dekličí, otrok pa sam lazi; le kader, v hoji še neroden, pade in vriščati začne, teče do njega in ga nese domú, da ga mati uteši.

Ko deček nekoliko odraste, ga že stariši rabijo za mnoge opravila. Ko mati za družino kosilo kuha, more sinček iti dračja iskat, da derva bolje goré, ali mora z golído po vode iti, da mati zelji prilijejo; punčika more materi v kuhinji pomagati. Pride spomlad mora fanté na pašo goniti govejo živino; tam se jih več združi, da igrajo, skačejo in uganjajo mnogoverstne burke. — Ko se vlačíjo, si vzame vsak svoj kos kruha iz torbe, in z večim veseljem jedó ko vsak cesar. Če koga žeja prime do mleka, čujte, kaj naredí. Pojé sredico majhinega hlebčeka in si namolze mleka v skorjo ter željno pije; potlej je tudi v mleku namočena skorja dobra. — Dan se nagné; čas je gnati domú. Zdaj ti zapojejo skup kako domačo, da je lepo slišati; potem se domá navečerja in se mirno na senó verže ter sladko zaspí. Poleti še le zvečer ženejo na pašo, ko se je delo na polji končalo. Tú

ti pa ostanejo celo noč, ker nerodno bi bilo živino pozno v noči domú goniti, zjutraj zgodaj pa zopet na precej oddaljene pašnike. Zvečer si naberejo pastirji derv, in ko se noč storí, zanetijo ogenj, ob katerem sedeči se radujejo, dokler brez enega pospé. Ko deseta odbije, živina tudi polagati jame, navadno volíči in kravice skup, konji skup, ker tako jih fantíči navadijo. Eden more zmiraj čuti, da namreč ogenj popravlja in skerbí, da ne ugasne, da na-nj poklada in na živino pazi; gorjé mu, če bi zaspal in bi se med tem kaka nesreča pripetila! Se vé, da se versté. Če jih je veliko, čuje vsak pol ure; jih je manj, po celi uri. Enkrat sem tudi jaz pri njih bil. Ker sem bil od vsih nar šibkejši, so me pervega čuvaja izvolili, češ, naj potlej svojo pot spí. Tretji čuvaj nas probudí. Glejte — pravi ostrašen — živina vstaja, konji gredó z glavami vkup, volí z zadnjicami; gotovo čutijo sovražnika. Nar večí zmed nas vstane in gré enmalo okoli gledat. Pojte, pojte bratci, boste vidili — trije volkovi so. In res za nekim germom se je svetilo — šestero oči kot šestero lamp. Strah nas spreide in groza; nar večí zmed nas vzame glavno z zubljem iz ognja ter jo gorečo zaderví proti zverinam. Zdaj vsi strašno zakričimo in volkovi zbežé. Kaj tacega se pa večkrat primeri. Silen gojzd je blizo; že od delec vohajo merhe živino in se pritepó. (Konec sledí.)

Ogled po svetu.

Razložki narodov jutrovih in večernih dežel.

Po baronu Jožefu Hammer-Purgstall-u.

Običaji ali šege tistih narodov, kateri bivajo v deželah, kjer sonce izhaja, so od onih, ki stanujemo proti sončnemu zahodu, malo manj razložni kot sta si noč in dan.

Prebivavec jutrovih dežel ljubi bolj lenobo, za padnih krajev je pa delaven, gibčen in želja vedno višje priti navdaja vse narode večernih dežel. Tri reči pa so vsem ljudem in vsakemu narodulastne: rojstvo, ženitev in pokop. Še le 7. dan po rojstvu misli orientalec, kakošno ime naj bi imel novorojenec, kteremu ga prebivavec zahodnih deželá, če ne pred, vendar koj po rojstvu odloči pri kerstu. — Pri nas pride ženin po nevesto na dom in ne zakrivajo ji tančice zornih lic. V jutrovih krajih jo pripeljejo pod nébesom (baldahinom) ženinu; ona ne prinese ničesa družega sabo kakor lišp na sebi, zakaj ženin si mora nevesto kupiti. K pogrebu ne nesó merliča zakritega, ampak odkritega in ne počasi in žalostno, ampak naglih korakov leté proti pokopališču in le včasih se hipoma ustavijo, kakor da bi občutili želje mertvega, da bi še rad na svetu ostal.

Ravno tako različno je obnašanje prebivavcov izhoda in zahoda v po-jedinah, obleki in prebivališču. V starih časih so jedli v jutrovih deželah ležé na roke opiraje se, kar so Gerki in Rimljani posnemali; dan današnji sicer ne jedó več ležé, pa po dva ali trije se vsedejo skupaj z nogami navskriž in jedó vse, razun juhe, z rokami. Zrezano pride vse na mizo, kakor pri nas na kmetih. Med jedjo ne pijejo ničesa, po jedi pa tudi le vodo; tudi jim niso znane pojedine naših krajev.

Dásiravno dan današnji v Turčii niso vilice, noži in steklenice polne vina nenavadne, je to le zavolj gostov iz naših krajev, in ta navada ne smé prištevati se izhodnim običajem.

Naše oblačila so ozke, kratke in tesne, jutrajncev široke in dolge pa ročne, in ne spreminjajo se vsak teden kakor pri nas. Po novi šegi in bolj nam podobni so v Turčii le vojaci in uradniki oblečeni. Pokrivalo jim je ravno takošno še, kakoršno je bilo Abraamu in kakoršno se na starih kamnih asirskih in babilonskih nahaja izrezano. Pasovi so ondó še zlo imenitni in so znamenje nekake pobožnosti; pri nas so se ohranile še pri samotarcih (menihih). Vendar tudi ženske okoli Šent-Jurja brez pasa ne pridejo skor nikoli v Kranj na terg, posebno kar jih je še bolj stare korenine. Rute ne obešajo ženske okoli vrata kakor pri nas, h večem na glavo jo privežejo ali se z njimi opasujejo za-

ima le stanovnike e n e g a stanú v sebi. Le taki rastlinski deli bodo zamogli živeti brez zveze z domačo državo, kateri so v stanu vsem svojim potrebam zadostiti, kateri imajo torej vse stanove v sebi.

Kakor mora naselbina, ako hoče obstati, vsem svojim potrebam zadostiti kar ji je le mogoče, če ima stanovavcov vsacega stanú; ravno tako bo zamogla rasti le odrezana veja, ki ima v sebi celice vsacega stanú.

Tako si bomo zdaj mislili vsako rastlino od mahú do mogočnega hrasta kakor državo, v kateri ima vsak stanovavec svoje pravice, svoje dela in opravke, kateri pa v zvezi s celo državo živí.

Zdaj ko smo zvedili, da je res ta rastlinska država na zemlji in ko smo poveršne zapopadke od nje zadobili, podajmo se na pot v to kraljestvo izvesti postave in navade; naj poprej pa bomo malo časa obstali pri stanovavcu, ki prebiva v celici, in ogledali bomo njegovo hišico, njega samega in njegove lastnosti.

Ozir po domačii.

Znamenitost Notrajskega in popis Pivke.

(Konec.)

Ko se fant na paši tako uterdi, da lahko prestane hudi mraz in kraško burjo, kakor tudi pripekanje solčnih žarkov, ki se od pustega skalovja odbijajo, mora že, ako blizo ceste prebiva, bič v roko vzeti, in če je morebiti še šolar bil, učenje v nemar pustiti, da očetu kaj na cesti prisluži. Fant, kteremu očetovi čevlji, v katerih leno štorclja, še pod trehuh segajo, se trudi starejim voznikom enak biti; ne bom popisoval razvad, ki so vozarjem po vsem svetu lastne, rečem le: hvala Bogu! da se bliža železnica, ktera bo mnogim napakam kmalo vrat zavila. Vozariti po cestah ni še nikjer kmetijstvu v prid bilo; sej ostane vse na cesti in gospodar se že od mladih nog odvadi dela. Tako tudi tukaj. Namesto, da bi si naši ljudje svoje rodovitne njive pridno gleštali, se marsikter le, kakor sem že omenil, srečnega čisla, kadar se po gojzdu plazi, neusmiljeno drevje klesti in v Terst vozari. To je saj gotov denar, si misli, s poljem se moram truditi in čakati in na zadnje se vendar le kaj malega pričaka. Temu nespametnemu ravnanju se je pa lanske leto naša vlada zoperstavila. Zdaj naš gojzd še precej mirno počiva, ter se zdravi neusmiljenih ran, ktere so mu vsekane bile.

Gotovo bi se marsikak krajcar domači dolini prihranil, če bi si Pivčani saj to malo polja, kar ga imajo, sami opravljali. Ali ni čuda, da ob času mlatve in košnje se ne manjka ne Bločanov ne Čičev po Pivki, kateri, veseli dobrega zaslužka, Pivko popušajo, namesto da bi si domači svoje delo opravljali!

Kako stoji pa s šolo po Pivki?

So že hvalevredni stariši tudi na Pivki, kterim je mar za šolo; vendar bi želeti bilo, da bi se naši ljudje šol bolj poprijeli kakor dosedaj in da bi svoje otroke pridniši ne samo v ljubljanske, temuč tudi v domače ljudske šole pošiljali. Iz takega otroka, kteremu starši le potuho dajejo, ki se le vedno po pašnikih vlačí brez šole in brez uka, ne bo nikoli kaj prida. Veliko si sicer duhovni gospodje in učniki tudi v naših krajih prizadevajo ljudem pravo pot pokazati, jih podučiti, jim oči odpreti, toda vse to je dosedaj malo izdalo, le malo pomagalo. Marsikdo si misli: „sedaj gré vse narobe, svet se je jel mešati, njega dni so bili vse bolji časi kot so sedanji, čeravno se nismo ne iz bukev ne od gospóde kmetijstva učili“. Pa taki, ki tako govoré, še gotovo nikdar niso vzeli bukev ali „Novic“ v roke; ravnaajo po svojem, — kako je tedaj to, da niso s svojim zadovoljni? — Malokdo se najde na Pivki, kteremu bi bila kaj znana ljubljanska kovaška, živinozdravniška in kmetijska šola, — šola, ktera je in bode vedno zlata ruda za kmete.

Sadjoreja malo napreduje na Pivki. „Ma, naša zemlja

nej za tu!“ se sliši pogostoma, ako se svetuje, naj bi sadjoreje se bolj poprijeli, zraven pa — križem roké deržé. Čeravno ni pivška zemlja tako rodovitna kot ipavska, bi vendar pridnost in veselje do sadjoreje Pivki v malo letih vse drugo podobo dalo. Potem bi tudi sadje Pivčanu marsikak krajcar verglo in kjer zdaj popotniku goli in pusti griči naproti režijo, bi se mu potem lepo obraščeni, prijazni hribčiki nasproti smejali. Ali ni res?

Pivčanje! Hvalil sem kar je hvale vrednega, pa odkritoserčno tudi povedal kar je napčnega in vse le iz dobrega namena. Če zdravnik hude rane le maže in gladi, pa ne vzame noža ali razbeljenega železa v roko, ne bo pomagal bolniku. Tako misleč sem spisal vaš rojak te verstice.

Fr. Domicel — Pivčan.

Ogled po svetu.

Razložki narodov jutrovih in večernih dežel.

Po baronu Jožefu Hammer-Purgstall-u.

(Konec.)

Preveč bi se narastel popis vse razložke poljedelstva, obertnije in življenja med nami in unimi primerjaje. Kar prvo zadeva, omenimo še, da v jutrovih krajih konjem ne dajejo ovsa za zobanje, ampak ječmena. Različna je tudi mlatva in drugač žito shranujejo. Pri nas žito ljudje mlatijo, v jutrovih deželah pa vol isto mane, kateri po njem vleče ploh z železnimi ojstrimi zobmi, na katerem volár sedi in se po žitu semtertje vozi. Iz te mlačve se lahko razumejo besede sv. pisma, ktere pravijo: „Volu, kadar mlati, ne zaveži gobca“. Žita v jutrovih deželah ne spravljajo v skednje, ampak v podzemeljske jame. V jutrovih deželah se ne vseda jezdec na levi strani na konja, ampak na desni; tudi griva leži konjem na levi ne na desni strani.

Pri nas metulj pomeni lahkomiselnega, orientalcu je podoba terdne volje, zato ker veša tako dolgo okrog luči ferli, da v plamenu pogine.

Veliko družih razlik bi se dalo naštet, pa so manje važnosti. Kadar mi pozdravljamo koga, odkrijemo se; orientalec ne dotakne se pokrivala. Mi si mislimo bolj omikanega človeka, ki s prijazno besedo popraša za zdravje naše in naše rodovine; orientalcu je to le nespodobna radovednost. Pri nas vladarji darujejo rede, svetinje, perstane ali tobačnice v znamenje poslavljenja; vladarji jutrovih dežel so delili izperva le oblačila z imenom chalaat — od tod beseda slovesnega oblačila „gala“, in pa čelenke, dragoceno s biseri okovano sreberno pero kot posebno darilo junakom, — (čelenka je kinč junakov v serbskih narodnih pesmih).

Če kterega pri nas kaznujejo, mu jih naštejejo po guzici ali po plečih; jutrovci jih pa po podplatih mažejo. — Pri nas pozdravlja nižji višjega, v jutrovih deželah je narobe; mi kušujemo roke, orientalec le poljubi rokav višjega svojega. — Mi se vijemo in priklanjamo, da včasih herbet zlomimo, — v jutrovih deželah je naj ponižniši pozdrav, da človek položi roko na persi, se dotakne ust in čela, in s tem naznanuje udanost serca, ust in glave.

Vsa omika in nramnost je prišla iz jutrovih dežel — zato resnična poslovica: „ex oriente lux!“ (od izhoda luč). Temelj in začetek vse omike pa je vera. Zibelka vsih ver so jutrove dežele. Kakor mi imajo orientalcji slavne pevce, modroslovce, vojskovodje in državnike, zakonodajce in vladarje. Pa ta različnost med jutrovimi deželami in zapadnimi kraji imenovati se ne smé duh orientalski! Dela učenosti, umetnije, modroslovja in pesništva, dela politike in junaštva se v orientu ne svetijo manj kakor pri nas, in ogenj vse ljudstva vnemajoč je vsem narodom, vsem vekom lastin; brez naudušenja ni ničesa in s Horacom: „est Deus in nobis, agitante calescimus illo“ zamoremo reči, ne le v poezii, temuč v vsih duševnih delih. Eno samo naudušenje je v jutrovih deželah domače in njemu lastno in to je pobožnost! Pobožnost (se vé da v razločnem zapopadku) je razložek